

9. Экономика природопользования. Аналитические и нормативно-методические материалы / Сост. А.А. Аверченков, А.В. Шевчук, В.Л. Грошев. – М.: Юрист, 1994. – 326 с.

10. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): Учебник. – М.: Юрист, 1998. – 618 с.

11. Гетьман А.П., Шульга М.В. Екологічне право України. – Х.: Право, 2005. – 480 с.

12. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду. Право. Економіка. Держава (Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2003. – 390 с.

13. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии. – К.: Наукова думка, 1989. – 214 с.

14. Петров В.В. Экология и право. – М.: Юрид. лит-ра, 1981. – 316 с.

УДК 343.985

В.В. Бірюков

ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ, ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ, ВЛАСТИВОСТІ ТА ОЗНАКИ

Стаття присвячена розгляду однієї з ключових тем криміналістики – криміналістичній ідентифікації. Розглянуто об'єкти криміналістичної ідентифікації, їх ознаки та властивості, наведено класифікації та визначено ідентифікаційні поля.

Ключові слова: *ідентифікація, ідентифікуючі об'єкти, ідентифікуємі об'єкти, ідентифікаційне поле, ідентифікаційні ознаки.*

Статья посвящена рассмотрению одной из ключевых тем криминалистики – криминалистической идентификации. Рассмотрены объекты криминалистической идентификации, их признаки и свойства, приведена классификация и определены идентификационные поля.

Ключевые слова: *идентификация, идентифицирующие объекты, идентифицируемые объекты, идентификационное поле, идентификационные признаки.*

The article is sanctified to consideration of one of key to those the criminalistics - criminalistics authentication. The objects of criminalistics authentication, their signs and properties, are considered, classification over is brought and the identification fields are certain.

Key words: *authentication, identifying objects, identified objects, identification field, identification signs.*

Необхідність встановлення об'єктивної картини події злочину, зробити неочевидне явним, придатним для сприйняття та досліді-

дження, і зрештою, оперуючи отриманою інформацією, надати йому правильну правову оцінку ініціоє використання суб'єктами розслідування надійних методів. М.Я. Сегай та Р.С. Белкін пишуть "Індивідуалізація вини та відповідальності неможлива без встановлення конкретних обставин злочину : осіб, що приймали участь у його скоєнні, потерпілих, а також конкретних предметів – знарядь, що використалися для досягнення злочинного наміру та інших речей які "супроводжують" злочинне діяння" [1, 3]. Одним з таких, що забезпечує ототожнення об'єктів за залишеними ними слідами є метод криміналістичної ідентифікації. Важливе місце яке займає криміналістична ідентифікація в науці криміналістиці та практиці розслідування злочинів ініціювало розвиток окремого криміналістичного вчення – теорії криміналістичної ідентифікації. В її розвиток, свого часу, вагомий внесок внесли С.М. Потапов, М.В. Терзієв, С.П. Мітрічев, А.І. Вінберг, М.Я. Сегай, Р.С. Белкін, В.П. Колмаков, В.Я. Колдін, М.В. Салтєвський, І.І. Котюк та ін.

Як і у будь-якому процесі пов'язаному з порівнянням обов'язковою умовою криміналістичної ідентифікації є наявність не менше двох об'єктів. Вони поділяються на – ідентифікуємі (ті які ототожнюють) та ідентифікуючі (ті за допомогою яких здійснюється ототожнення). Говорячи про криміналістичну ідентифікацію визначають, що вона надає можливість визначити тотожність об'єкта "самому собі". Дійсно одним з її основних положень є те, що матеріальний об'єкт може бути тотожним лише самому собі. "... рівними, подібними й навіть однаковими можуть бути різні об'єкти. Тотожним же об'єкт може бути лише сам собі" [2, 15] – підкреслює І.І. Котюк. Виходячи з цього цілком логічно було б сказати, що один об'єкт ніяким чином не можна ідентифікувати – в процесі ідентифікації повинно приймати участь не менше двох об'єктів. Але ж ураховуючи те, що розслідування відносно події злочину завжди носить ретроспективний характер виникає необхідність встановлення одного і того ж об'єкту, точніше його проявів – фактів його взаємодії з іншими в різні часи. І це стає можливим за його відображеннями. Саме тому у якості ідентифікуємого об'єкта виступає не сам об'єкт, а його відображення на іншому – слід. Іншими словами, здійснюється встановлення факту, що у минулому причетним до взаємодії був той самий об'єкт який досліджується сьогодні. Замітимо, що сліди об'єктами можна назвати лише умовно. Вони є носіями відображень певних властивостей слідоутворюючого об'єкта на слідоприймаючому. Утім саме за ними і відбувається

встановлення факту прояву певного об'єкта у минулому, тобто ідентифікація об'єкта за його відображеннями.

Таким чином: ідентифікуемі – це об'єкти, тотожність яких ґрунтується за їх властивостями, що у минулому відобразилися на інших.

У якості таких об'єктів виступають люди, тварини, знаряддя, зброя та інші предмети матеріального світу. Їх ідентифікація, дозволяє вирішувати одне з найскладніших завдань розслідування – встановлення факту перебування конкретного об'єкта в конкретному місці.

Ідентифікуючі – це об'єкти за допомогою яких саме ототожнюють шукані об'єкти. У якості таких частіше виступають різноманітні сліди які є носіями інформації про властивості та ознаки об'єктів, що їх утворили, до них належать матеріальні сліди в широкому порозумінні (сліди відображення рук, ніг, знаряддя, рукописи, фотознімки, частки матеріалів і речовин), а також відображення зафіксовані у пам'яті людей.

Розглядаючи це питання не можна не відмітити, що доволі часто ідентифікуючими називають як безпосередньо самі відображення властивостей та ознак слідоутворюючих об'єктів (сліди), так і об'єкти їх носії. Це витікає з того що вони існують нерозривно і являють собою єдине ціле. В процесі ідентифікації вони досліджуються в нерозривному зв'язку з тією причиною, що властивості об'єкта, який сприймає властивості іншого, істотно впливають на якість відображення, повноту і точність передачі ідентифікаційних ознак слідоутворюючого об'єкта, ступінь їх стабільності. Стосовно ідентифікуемого об'єкта доречно визначити, що в процесі ідентифікації використовуються не всі його властивості та ознаки, а лише ті що відобразилися на слідоприймаючому об'єкті. Однак, той факт, що та його частина яка вступає в контакт з слідоприймаючим об'єктом при взаємодії є його невід'ємною складовою дає підстави називати ідентифікуемим весь об'єкт. Найяскравішим прикладом цього є ідентифікація особи за слідами пальців рук. Конкретно в ході такої ідентифікації встановлюється тотожність відбитка окремого пальця конкретної особи окремому сліду пальця, але виходячи з того що палець є невід'ємною частиною тіла особи, надходять до висновку що особа мала безпосередній контакт з якимось конкретним об'єктом посередництвом конкретного пальця. В такому випадку ідентифікуючим прийнято називати слід пальця, а ідентифікуемим не палець, а особу, конкретну людину.

Важливо замітити, що ідентифікуючий об'єкт, є похідним від ідентифікуемого. Вони перебувають між собою у певному кількісному співвідношенні: одному ідентифікуючому об'єкту, завжди відпо-

відає один ідентифікуємий об'єкт, який зумовив його відбиття. У той же час одному ідентифікуемому об'єкту можуть відповідати безліч ідентифікуючих, відбиття яких він зумовив.

Практичне значення в криміналістичній ідентифікації має класифікація об'єктів на слідоутворюючі та слідосприймаючі. Залежно від напрямку відбиття ознак в процесі взаємодії об'єкт може бути як слідоутворюючим так і слідосприймаючим. Безперечно, повнота та якість відображення слідоутворюючого об'єкта на слідосприймаючому безпосередньо залежить від їх властивостей. Причому сліди як результати взаємодії можуть бути носіями інформації не про один, а про декілька об'єктів чи речовин, що приймали участь в їх утворенні. Наприклад, у тексті що виконано з використанням комп'ютера можна виділити наступні властивості за яким можна провести ідентифікацію відповідних об'єктів: а) за способом друку; б) за конфігурацією знаків; в) за окремими дефектами друкуючого барабана чи головки - принтера на якому його надруковано; г) за особливостями техніки клавіатурного почерку - особу, що його набрала (виконавця); д) за особливостями письмової мови - автора тексту. Крім того можна провести ідентифікацію матеріалів: фарбників, паперу та ін.

Властивості об'єкта, що відбиваються в сліді, за якими можлива його ідентифікація, утворюють ідентифікаційні поля. *Ідентифікаційні поля* - це властивості якоїсь ділянки слідоутворюючого об'єкта, що знайшли відображення на окремій ділянці слідосприймаючого в результаті взаємодії, та за якими можливе його ототожнення. З цього приводу В.Я. Колпін замічає - "Кожен об'єкт містить чисельну кількість властивостей і ознак. Однак, для ідентифікації, можуть бути використаними не всі, а лише ті, які відбилися у його сліді" [3, 27].

Ідентифікаційні поля обумовлюються взаємозв'язком об'єктів і проявляються попарно: між об'єктом і його відображенням. Обов'язковою умовою наявності ідентифікаційного поля є відображення властивостей слідоутворюючого об'єкта в сліді. При чому використати певне ідентифікаційне поле можна лише за наявності методик, що до здійснення ідентифікаційних досліджень за певними властивостями.

Стосовно розслідуваної події об'єкти ідентифікації можна підрозділити на шукані та ті що перевіряються. Шукані - це об'єкти, зв'язок яких з розслідуваною подією не викликає сумніву (злочинець, знаряддя, сліди що з'явилися під час скоєння злочину та ін.). Об'єкти, що перевіряються - це ті зв'язок яких з подією злочину може бути встановлено за умов позитивних результатів ідентифікації, тобто встановлення тотожності (підозрюваний, його взуття, відбитки пальців рук, що надійшли на дослідження, або перевірку за обліками і т.д.).

За походженням об'єкти, ідентифікації підрозділяють на об'єкти невідомого походження й об'єкти відомого походження. Об'єктами першої групи є ті, джерело яких до певного часу не встановлено. Це можуть бути сліди, що виявлені при огляді місця події, різноманітне знаряддя, невпізнані трупи та ін. Джерело другої групи об'єктів відоме. До них належать різноманітні зразки, що надаються для порівняльного дослідження (почерк, відбитки пальців рук конкретної особи й ін.). Порівняння об'єктів невідомого походження з об'єктами відомого походження у разі встановлення тотожності надає підстави для висновку що об'єкт який перевіряється і є шуканим.

В залежності від властивостей, що їм притаманні, всі об'єкти матеріального світу поділяються на дві великі групи: а) об'єкти, що мають стійку зовнішню форму (тверді тіла); б) об'єкти, що не мають стійкої зовнішньої форми (сипучі речі, рідини та газу). При дослідженні першої групи об'єктів у якості ідентифікуємого виступають безпосередньо об'єкти, а у якості ідентифікуючого як правило їх відображення. За умов устанавлення тотожності таких об'єктів роблять висновок про те, що ідентифікуємий об'єкт і є шуканим, або про те що надані об'єкти раніше склали єдине ціле. Об'єктами другої групи є субстанції які не мають самостійної форми. Для порівняння в таких випадках використовують подібні речовини (як правило вилучені у злочинців потерпілих та ін.). У ряді випадків, при застосуванні, такі речовини можуть вносити зміни у властивості інших об'єктів - знищують одні, та ініціюють появу нових ознак впливаючи на них (кислота роз'їдає папір, метали та ін.). Ідентифікацію речовини за такими змінам провести неможливо - у ідентифікуємого об'єкта відсутня зовнішня форма, а зміни на слідосприймаючому об'єкті мають не механічне, а хімічне походження. В порівняльних дослідженнях таких об'єктів зазвичай використовують речовини, що вилучаються при оглядах місць подій (ідентифікуючий) та речовини зразки аналогічних речовин (ідентифікуємі) що вилучені у підозрюваного. Їх дослідження дає можливість встановити не тотожність, а групову належність.

Тотожність об'єктів устанавлюється шляхом дослідження їхніх властивостей та ознак. Під ознаками розуміють зовнішні вирази окремих властивостей об'єкта які проявляються у будові об'єкта, рельєфі його поверхні, кольорі, та інших якісних і кількісних характеристиках. Ознаки об'єкта, використовувані для ототожнення, іменують ідентифікаційними. Важливе значення для ідентифікації має прийняте в криміналістиці розмежування ідентифікаційних ознак, на загальні та приватні. "Загальні та чаприватні ознаки об'єктів не існу-

ють незалежно одні від других. Вони взаємно пов'язані і діалектично переходять одні в другі" [4,175] – влучно зазначає М.Я. Сегай. Під загальними варто розуміти ознаки, ті що характеризують об'єкт у цілому. Частіше це розміри, форма, колір, наявність візерунка, конфігурація поверхні та ін. Вони проявляються в багатьох об'єктах що належать до одного роду чи виду. Ці ознаки, природно, не визначають тотожності об'єкта, тому що вони є типовими для багатьох або ж всіх об'єктів, що належать до одного роду чи виду. За ними встановлюється групова належність об'єктів. Вони можуть використатися при класифікації або групуванні об'єктів на певні групи, види, підвиди, та ін.

Приватні ознаки – частіше проявляються в окремих загальних (просторових межах, в кольорі, в структурі та розміщенні окремих складових рельєфу, візерунка та ін.) при їх детальному аналізі. Це різноманітні прояви властивостей об'єкта що самостійно надають йому індивідуальності. Сукупність же таких ознак суттєво відрізняє об'єкт від йому подібних. Також як сукупність загальних ознак надає можливість виділити об'єкти в окремі групи, так і сукупність приватних надає можливість ототожнення конкретного об'єкта – виділити його з групи йому подібних.

В процесі ідентифікаційних досліджень, для визначення тотожності приватні ознаки використовуються не поодинокі, а у взаємозв'язку з іншими приватними та загальними. У кожному окремому випадку ідентифікації індивідуальна сукупність ознак може бути утвореною не тільки їх наявністю, а й особливим сполученням. При чому ураховують виразність ознаки та її конфігурацію, походження, взаємне розташування окремих ознак та їх ідентифікаційну цінність. Ідентифікаційна цінність ознак напряму залежить від частоти їх прояву та повторюваності в однорідних об'єктах – чим рідше зустрічається та чи інша ознака, тим вище її цінність для ототожнення. Неповторне сполучення ознак кладеться в основу вирішення питання про тотожність. Таке сполучення називають індивідуальною сукупністю (ідентифікаційним комплексом, ідентифікаційною сукупністю).

За походженням, ознаки що використовуються для ідентифікації об'єктів можна поділити на ознаки природного походження і ті що виникли при виготовленні окремих об'єктів, а також ті що були набуті в процесі експлуатації чи життєдіяльності. Загальні ознаки, за рідким виключенням, мають природне (характерно для людей, тварин та ін.), або виробниче (характерно для різноманітних речей) походження. Приватні ж можуть мати як природне чи виробниче походження так і набуваються в процесі життєвої діяльності (характер-

но для людей, тварин та ін.), або експлуатації (характерно для різноманітних речей).

Наприклад: загальними ознаками для шин є їх розмірні характеристики, малюнок протектора, загальна конструкція, різноманітні клейма та маркірування. Приватними будуть дефекти, що виникли в процесі виготовлення конкретного екземпляра (при цьому слід мати на увазі, що ознаки які є проявом властивостей конкретної форми за допомогою якої виготовляють шини, вважаються не приватними, а груповими - вони відбиваються в кожному екземплярі шин які виготовлені з використанням конкретної форми), а також ті що були набуті в процесі експлуатації (пориви, порізи, потертість та інші пошкодження).

Підводячи підсумки зазначимо, що криміналістична ідентифікація виконує одне з важливіших завдань в науці криміналістиці та практиці розслідування злочинів. Для умілого цілеспрямованого її використання в практичній діяльності суттєве значення має класифікація об'єктів, а також порозуміння ідентифікаційних полів і періоду, й основ методики ідентифікації.

Використана література:

1. Белкин Р.С. Равен самому себе / Р.С. Белкин, М. Я. Сегай - К.: Лыбедь, 1991. - 144 с.
2. Котюк І. І. Теоретичні аспекти криміналістичної ідентифікації : монограф. / І. І. Котюк. - К. : Київський університет, 2004. - 208 с.
3. Колдин В. Я. Судебная идентификация / А. В. Колдин. - М. : ЛексЭст, 2002. - 528 с.
4. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации : монограф. / М. Я. Сегай. - К. : РИО МВД УССР, 1970. - 256 с.

УДК 351.746.2

А.В. Мовчан

■ **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ БОРОТЬБИ
І ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ**

У статті розглядаються окремі питання інформаційно-аналітичного забезпечення оперативно-розшукової діяльності підрозділів боротьби з економічною злочинністю.

Ключові слова: *інформаційно-аналітичне забезпечення, інформація, інформаційні технології, аналітична розвідка, економічна злочинність.*